Journal of Innovations and Sustainability
ISSN 2367-8151
2024, Vol. 8, No. 3
https://is-journal.com

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ІСПАНІЇ

Петро Кулаковський
Національний університет «Острозька академія», Україна
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6310-717X

Кулаковський, П. (2024). Регіональна політика Європейського Союзу в Іспанії. *Journal of Innovations and Sustainability*, 8(3), 03. https://doi.org/10.51599/is.2024.08.03.03.

Мета. Основною метою цього дослідження є встановлення результатів проведення регіональної політики або політики згуртування ЄС в Іспанії, визначення її еволюції протягом 1989–2024 рр.
Результати. На основі вивчення нормативних актів та аналізу літератури з предмету дослідження простежено динаміку регіональної політики Брюсселя в Іспанії, яка була скерована на подолання відмінностей між різними територіями, вирівнювання соціальних стандартів громадян євроспільноти, реструктуризацію занепалих індустріальних зон, покращення довкілля, розвиток аграрного сектора. Динаміка політики згуртування демонструє зміщення спрямування коштів ЄС з рівня NUTS 1 (класифікація Євростату) до NUTS 2 і NUTS 3. Іспанія, яка протягом 2000–2006 рр. була найбільшим бенефіціаром регіональної політики Брюсселя, надалі поступилася Польщі, а з 2021 р. – ще й Італії. Ця тенденція свідчить про успішність проведення цієї політики, оскільки вона сприяла вирівнюванню ВВП на особу. Ключовими напрямами розвитку політики згуртування в Іспанії стали конвергенція – сприяння подоланню відставання, регіональна конкурентоздатність – подальша допомога регіонам для їх підтягування до середньоєвропейського показника ВВП на особу, територіальна кооперація, яка компенсувала невигідне територіальне розташування певного регіону. Протягом 2014–2020 рр. найбільшими адресатами регіональної політики Брюсселя стали чотири автономних співтовариства Екстремадура, Канари, Андалусія, Мурсія. За рахунок регіональної конкурентоздатності й територіальної конкуренції найбільшими адресатами стали Канари й Мурсія, але програла Кастилія-Ла-Манча та нечисленні за населенням Мелілья й Сеута.
Наукова новизна. Уперше у вітчизняній літературі простежено еволюцію європейської політики згуртування на прикладі Іспанського Королівства. Показано вплив регіональної політики ЄС на подолання економічної відсталості окремих регіонів цієї держави від середньоєвропейських показників. Доведено, що політика згуртування мала позитивні наслідки для розвитку Іспанії та її автономних співтовариств. Разом із цим, саме ця політика створила ілюзію можливості більшої незалежності від Мадрида, аж до зростання тенденцій сепаратизму, зокрема, в Каталонії.
Практична цінність. Результати дослідження мають значення, насамперед, з огляду на українську перспективу. Хоча об'єктом регіональної політики ЄС Україна може стати, лише набувши членство в цій організації, вже зараз слід проводити оцінку відмінностей регіонального розвитку, встановлювати невигоди територіального положення окремих регіонів і субрегіонів нашої держави, визначати перспективи структурного переформатування старих індустріальних кластерів. Іспанський досвід у цьому контексті для України є надзвичайно важливим, оскільки держави з урахуванням імовірного хронологічного розриву початку проведення політики згуртування є зіставними за територією, населенням, продуктивними силами та випереджувальним розвитком одних і відставанням інших регіонів.

Journal of Innovations and Sustainability
ISSN 2367-8151
2024, Vol. 8, No. 3
https://is-journal.com

Ключові слова: політика згуртування ЄС, конвергенція, регіональна конкурентоздатність, територіальна конкуренція, Іспанія, NUTS, іспанські регіони.

REGIONAL POLICY OF THE EUROPEAN UNION IN SPAIN

Petro Kulakovskyi
National University of Ostroh Academy, Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6310-717X

Purpose. The main goal of this study is to analyse the implementation of regional policy or EU cohesion policy in Spain, to determine its evolution during 1989–2024.
Results. Based on the study of regulatory acts and the literature on the subject, the dynamics of the regional policy of Brussels in Spain was traced, which was directed at overcoming the differences between different territories, equalising the social standards of the citizens of the European community, restructuring the fallen industrial zones, improving the environment, and developing the agricultural sector. The dynamics of cohesion policy demonstrate a shift in the direction of EU funds from the NUTS 1 level (Eurostat classification) to NUTS 2 and NUTS 3. Spain, which was the largest beneficiary of Brussels' regional policy in 2000–2006, has since been replaced by Poland, and from 2021, Italy. This trend indicates the success of this policy, as it contributed to the equalisation of GDP per person. Convergence – helping to overcome the lag, regional competitiveness – further assistance to regions to bring them up to the average European GDP per capita indicator, territorial cooperation, which compensated for the unfavourable territorial position of one or another area, became the key directions of the development of the policy of cohesion in Spain. During 2014–2020, the four autonomous communities of Extremadura, the Canary Islands, Andalusia, and Murcia became the largest recipients of Brussels' regional policy. Due to regional competitiveness and territorial competition, the Canary Islands and Murcia became the largest recipients, while Castilla-La Mancha and Melilla and Ceuta, which are small in population, lost out.
Scientific novelty. For the first time in domestic literature, the evolution of the European cohesion policy is traced to the example of the Kingdom of Spain. The influence of EU regional policy on overcoming the economic backwardness of certain regions of this country from the average European indicators is shown. It is proven that the policy of cohesion had positive consequences for the development of Spain and its autonomous communities. At the same time, this policy has created the illusion of the possibility of greater independence from Madrid, which has led to the growth of separatist tendencies, especially in Catalonia.
Practical value. The results of the study are important primarily from a Ukrainian perspective. Although Ukraine can become an object of the EU's regional policy only after becoming a member of this organisation, it is now necessary to assess the differences in regional development, determine the disadvantages of the territorial position of individual regions and subregions of our country, and determine the prospects for the structural reformation of old industrial clusters. The Spanish experience in this context is extremely important for Ukraine, since the states, taking into account the probable chronological gap at the beginning of the cohesion policy, are comparable in terms of territory, population, productive forces, and the anticipatory development of some regions and the lagging behind of other regions.
Key words: EU Cohesion Policy, convergence, regional competitiveness, territorial competition, Spain, NUTS, Spanish regions.

Постановка проблеми. Регіональна політика в Іспанії складається з трьох великих сегментів. По-перше, регіональну політику здійснюють самі регіони. По-друге, це національна політика, що здійснюється Мадридом стосовно

регіонів країни. Конституція Королівства вказує, що всі гілки влади мають витримувати баланс цієї політики. Чи можна вважати цю норму такою, що успішно реалізується? Навряд чи; інакше не існувало б перманентних відцентрових тенденцій, які виразно простежуються на прикладі Країни Басків і Каталонії та менш виразно у випадку з Галісією чи Андалусією. По-третє, не менш значущою є регіональна політика, що здійснюється ЄС (наднаціональна) й саме її проаналізовано в цій статті. Ця політика, попри свої вагомі здобутки, також не є ідеальною. Так, для прикладу, експерти серед одних із причин спроби сецесії Каталонії, започаткованої у 2017 р., називають і не зовсім ефективну для збереження цілісності Королівства регіональну політику Брюсселя.

Одним із результатів політики згуртування ЄС стало поступове концептуальне оформлення нової парадигми регіонального розвитку та зростання, яка отримала назву «політики, що спирається на можливості місць» («place-based policy»). Втратили своє значення традиційні підходи, базовані на залучення інвестицій, що мали компенсувати результати промислової реструктуризації. Оскільки остання неминуче чекає на країни – нових і перспективних членів ЄС, то дослідження й ознайомлення з іспанським досвідом має непересічне значення для таких держав, у тому числі й України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему щодо предмету дослідження неодноразово порушували в літературі. Вітчизняні дослідники концентрували свою увагу на розумінні Європи регіонів, політики згуртування, концептуальному вдосконаленні моделі регіональної політики та можливостей її використання для курсу регіонального розвитку України. Ці аспекти досліджували М. Куриляк [1], Т. Зінчук і Н. Куцмус [2], Н. Лукач [3], Л. Федулова та Л. Ємельяненко [4], С. Давимука та ін. [5], Т. Краснопольська [6]. Проведенню політики згуртування у 2007–2013 рр. в Іспанії в контексті загальної політики Брюсселя присвятили свою статтю D. Yuill та ін. [7]. Нинішній етап європейської регіональної політики характеризують у своїх дослідженнях D. Antonescu [8] та J. Bacthler та ін. [9]. C. Cretu [10] та D. Eissel [11] у своїх статтях проаналізували сутність регіональної політики та її значення для європейської інтеграції; інтернаціональний колектив у складі C. Mendez, A. van der Zwet, S. Borkowska-Waszak дослідили місце й роль урбаністичного розвитку в еволюції політики згуртування [12], а італійські вчені R. Crescenzi, M. Giua простежили регіональні відмінності цієї політики в ЄС [13]. Найбільшу цінність для тверджень і висновків автора мали студії, в яких розглядали питання реалізації регіональної політики Брюсселя в Іспанії та її автономних співтовариствах. Роль європейських фондів регіонального розвитку з акцентом на концентрації їх коштів у сфері відновлювальної енергії простежила у своїй роботі група вчених з Угорщини, Іспанії й Перу на чолі з P. Mugambi [14], J. M. Albertos-Puebla [15] і D. Solano [16], продемонструвавши значення політики згуртування ЄС для Іспанії в контексті подолання кризи

2008 р. та зростання ролі економіки країни для євроспільноти. Вплив процесів внутрішньої міграції та імміграції на процес і результати регіональної політики Брюсселя в Іспанії вивчали S. Pazos-Vidal [17] й J. F. Moreno Fuentes та ін. [18]. Нове трактування поточних результатів європейської регіональної політики дає застосування порівняльного методу. Італійський дослідник M. Casula порівняв імплементацію та здобутки політики згуртування в Італії та Іспанії [19]. Група авторів технічного звіту зіставили регіональні нерівності оцінювання якості освіти в згаданих двох країнах Південної Європи [20]. У цілому предмет дослідження має багату дослідницьку традицію, але нові законодавчі зміни Брюсселя не лише дають підстави оригінального аналізу останнього етапу політики згуртування, а й дозволяють по-іншому простежити її еволюцію, насамперед, на регіональному рівні.

Мета, матеріали та методи дослідження. Зважаючи на стан наукової розробки процесу проведення політики згуртування ЄС в Іспанії, автор поставив перед собою мету: проаналізувати її тривалість, динаміку та наслідки для економічного вирівнювання розвитку окремих регіонів Королівства.

Проводячи це дослідження, автор спирався на нормативні акти ЄС, аналітичні доповіді, звіти про реалізацію політики загалом або ж окремих її аспектів у піренейській державі. Не можна було обійтися без статистичних даних, які регулярно подаються Євростатом, Національним інститутом статистики Королівства Іспанії, статистичними установами автономних співтовариств.

Для досягнення мети застосовано ряд спеціальних методів. Хорографічний метод дозволив належно оперувати такими поняттями, як регіон, автономне співтовариство, провінція, які покладено в основу класифікації NUTS. Балансовий метод використовували для порівняння макроекономічних показників та їх урахування при здійсненні політики згуртування в Іспанії. Порівняльний метод створив базу для зіставлення динаміки регіональної політики на окремих територіях Королівства з урахуванням їх положення (центрального чи пограничного). Аналіз поступального розвитку процесів, скерованих на економічне й соціальне вирівнювання іспанських регіонів, потребував використання хронологічного методу – для виявлення часової послідовності з фіксацією різних змін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політика згуртування ЄС була покликана замінити інструментарій забезпечення масштабної інфраструктури, залучення інвесторів і трансфертних виплат, призначених для компенсації наслідків промислової реструктуризації та слабкого зростання [4].

Регіональна політика Брюсселя базується на чітко сформульованих принципах. Принцип концентрації передбачає, що фінансову підтримку зі структурних фондів мають отримувати насамперед найпроблемніші регіони. Принцип координації наголошує на інтеграції всього інструментарію проведення цієї політики. Принцип субсидіарності зумовлює узгодження

ухвалення рішень згідно з багаторівневим управлінням. Слідування коштів ЄС за ресурсами національних урядів, які виділяють на розвиток регіонів, лежить в основі принципу додатковості. Фінансування довготермінових проєктів регіонального розвитку включає принцип програмування. Співучасть різних сторін на шляху до реалізації й перевірки програм регіональної політики передбачає принцип партнерства [21, с. 287].

Механізм реалізації регіональної політики ЄС структуризується на три складових частини: політико-правову (Римський договір, Маастрихський договір, Єдиний Європейський акт та ін.), інституційну (представлена Європейською комісією) та організаційно-економічну (Європейський фонд регіонального розвитку (далі – ЄФРР), Європейський соціальний фонд (далі – ЄСФ), Фонд згуртування (далі – ФЗ) та ряд спеціальних фондів) [6].

В економічній політиці згуртування ЄС виділяють шість етапів [2; 8]:

- 1989–1993 рр. Центральним пунктом політики стало творення єдиного ринку; на регіональну складову виділено 25,5 % фінансових ресурсів об'єднання;
- 1994–1999 рр. Принципи політики ЄС були сформульовані в Маастрихській угоді. Саме із цього етапу почав діяти ФЗ; регіональна програма акумулювала 33,1 % коштів;
- 2000–2006 рр. В основі реалізації економічної політики перебував акт «Порядок денний 2020»; на регіони ЄС виділяли 30,2 % фінансових ресурсів;
- 2007–2013 рр. Регіональний вектор політики ЄС спирався на Лісабонську стратегію й зосередив при реалізації 35,8 % коштів. Відбувся перехід від акценту на «структурній регіональній політиці» до політики згуртування (конвергенції). Це стало наслідком п'ятого розширення ЄС;
- 2014–2020 рр. Етап мав на меті виконання Стратегії 2020; на цю ціль акумулювалося 33,9 % фінансових ресурсів ЄС;
- 2021–2027 рр. Основну роль у політиці згуртування має відігравати створений Європейський фонд стратегічних інвестицій; на реалізацію політики планується виділити 29,1 %.

При цьому слід мати на увазі, що пік фінансування іспанських регіонів із Брюсселя припав на третій етап. Далі фіксувався спад, який став наслідком ефекту вирівнювання соціально-економічного розвитку окремих іспанських регіонів. Цей тренд відображено на прикладі виділення коштів для Королівства з двох фондів ЄС – ЄФРР і ФЗ, на рис. 1.

Регіональні особливості Королівства зумовили різноплановий акцент на розподілі коштів в окремих співтовариствах під час першого етапу: в Андалузії й на Канарських островах основні ресурси було спрямовано в столиці – Севілью й Санта-Крус-де Тенерифе, в Галісії – на будівництво Canal de Eiras, у Кастилії і Леоні – на перебудову під туристичні потреби міських об'єктів Саламанки, у Валенсії та Астурії – на проєкти очищення стічних вод та покращення довкілля [19, с. 220].

Journal of Innovations and Sustainability
ISSN 2367-8151
2024, Vol. 8, No. 3
https://is-journal.com

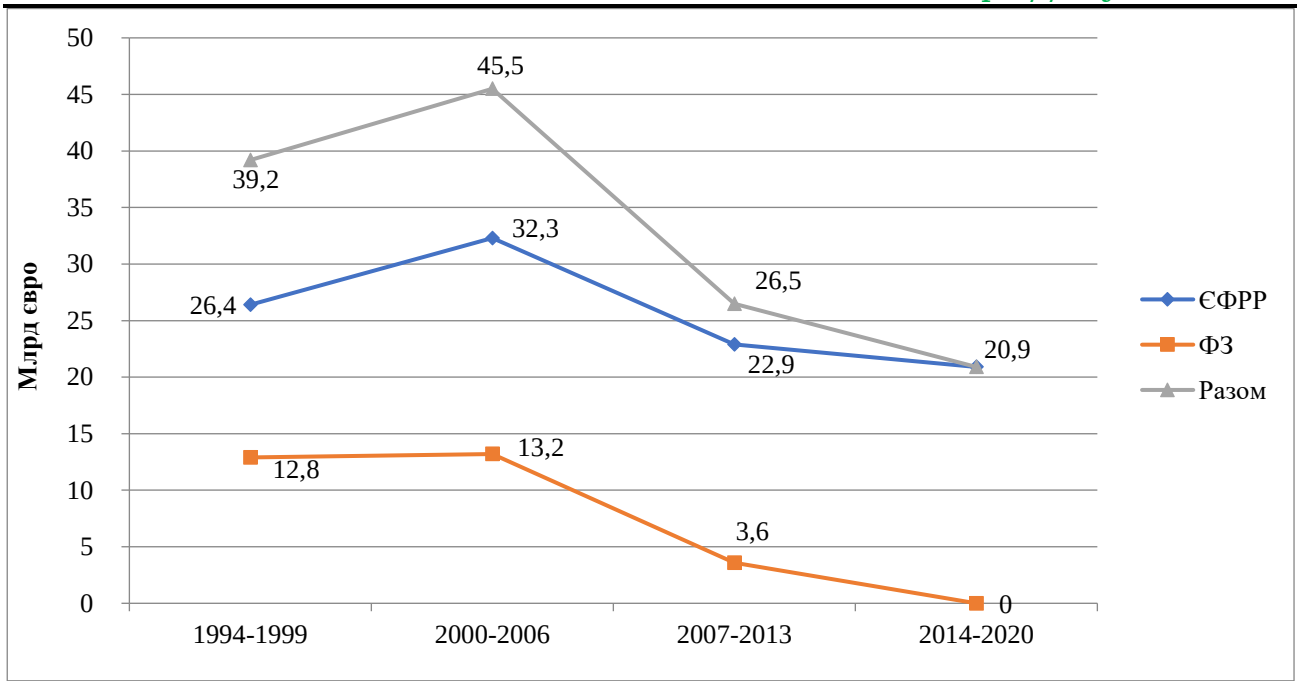

Рис. 1. Надходження коштів ЄФРР і ФЗ до Іспанії за 1994–2020 рр. за етапами, млрд євро

Джерело: складено автором на основі [22; 23].

Під час другого етапу в Андалузії, зокрема, за рахунок переважно цієї програми були завершені транспортні опорні каркаси шосе й доріг, які з'єднали всі місцевості співтовариства. Особливого значення набула транспортна вісь Мадрид – Севілья [19, с. 229].

Значних трансформацій зазнала регіональна політика ЄС під час третього етапу під впливом загальноєвропейських законодавчих актів, які значною мірою сформували нормативну базу євроспільноти. У статті 158 Амстердамського договору, який набув чинності 1 травня 1999 р., зазначено, що «з метою зміцнення свого економічного та соціального згуртування Співтовариство має на меті зменшити диспропорції між рівнями розвитку різних регіонів і відсталістю регіонів». Особлива увага мала приділятися найменш сприятливим регіонам або островам, включаючи сільські райони. Лісабонський саміт 2000 р. засвідчив, що цілями європейської політики є повна зайнятість і соціальна згуртованість. Барселонський саміт 2002 р., уточнюючи Лісабонський порядок денний, підтвердив зобов'язання спільноти викорінити бідність і соціальну ізоляцію до 2010 р. [11, с. 4].

Територіальний вимір політики згуртування включав на тоді такі аспекти [11, с. 4]:

- увага до міських територій із метою активізації та розвитку громад;
- сприяння економічної диверсифікації сільських територій;
- транскордонне, транснаціональне та міжрегіональне співробітництво, зосереджене на цілях зростання та створення робочих місць.

У 2003 р. Євростат узгодив систему територіально-адміністративного устрою в ЄС із потребами планування та статистики, назвавши її NUTS

Journal of Innovations and Sustainability
ISSN 2367-8151
2024, Vol. 8, No. 3
https://is-journal.com

(фр. «nomenclature des unités territoriales statistiques»). Згідно з нею, європейські регіони поділяють за критерієм чисельності населення. NUTS 1 мають населення 3–7 млн осіб, другий рівень (NUTS 2) становлять регіони з населенням 0,8–3 млн осіб; регіони третього рівня (NUTS 3) налічують 0,3–0,8 млн жителів [1].

В Іспанії згідно з номенклатурою Євростату для регіональної статистики виділяють сім регіонів рівня NUTS 1: Північний Захід (Галісія, Астурія, Кантабрія), Північний Схід (Країна Басків, Наварра, Ла Ріоха, Арагон), Мадрид, Центр (Кастилія і Леон, Кастилія-Ла-Манча, Екстремадура), Схід (Каталонія, Валенсія, Балеарські острови), Південь (Андалусія, Мурсія, Сеута, Мелілья), Канарські острови [20, с. 8]. Регіони NUTS 2 для Королівства співпадають з автономними співтовариствами (рис. 2); регіони NUTS 3 – із провінціями.

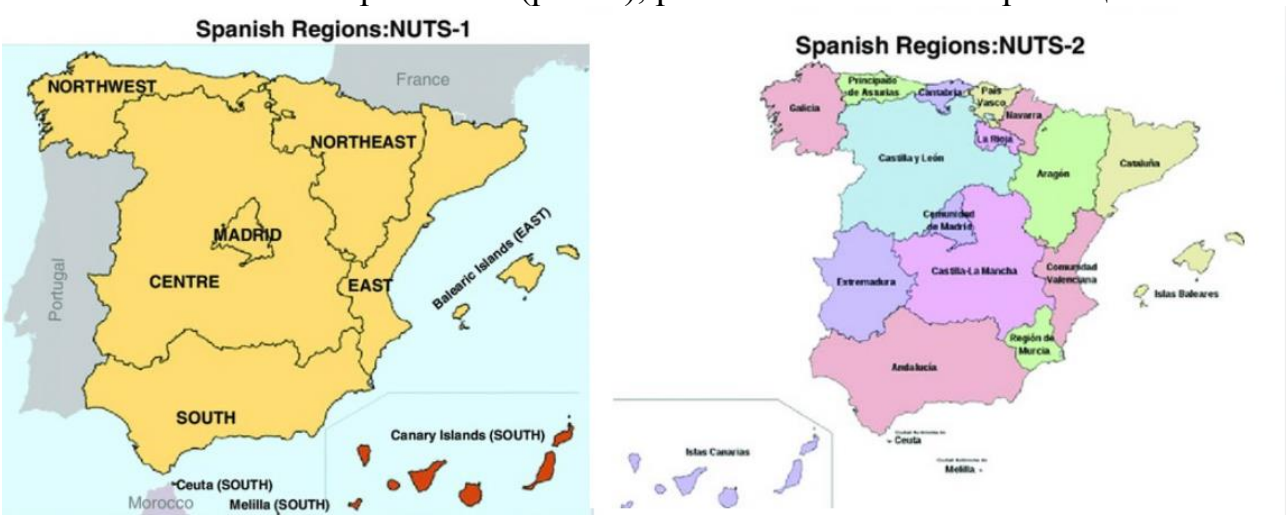

Рис. 2. Карти-схеми іспанських регіонів NUTS 1 і NUTS 2

Джерело: запозичено автором із роботи [24].

У період 2000–2006 рр. регіони Королівства стали найбільшим бенефіціаром регіональної політики Брюсселя. Між тим, на думку дослідників, це не мало належного ефекту, особливо щодо зростання ВВП та зниження рівня безробіття [13].

Протягом 2007–2013 рр., коли Брюссель виділив на регіональну політику 347 проти 235 млрд євро за попередній період, пріоритетними напрямами регіональної політики ЄС визнавав «конвергенцію», «регіональну конкурентоздатність», «європейську територіальну кооперацію» [11, с. 5].

Розпочинаючи переговори щодо бюджету на цей етап, Іспанія була зацікавлена в продовженні суттєвої підтримки регіонів конвергенції (у рамках пріоритету «Регіональна конкурентоспроможність і зайнятість»), а також територій, які стикаються з особливими географічними проблемами (включаючи найвіддаленіші регіони – Канарські острови, Сеуту та Мелілью). Проте початкові пропозиції Брюсселя передбачали скорочення фінансового обсягу політики згуртування для Королівства до менше 30 млрд євро, обґрунтовуючи його найбільшою хвилею розширення ЄС та економічним зростанням в Іспанії. У результаті переговорів (квітень 2005 р.) Мадриду

вдалося досягти суттєвих здобутків. Як результат, п'ята частина населення Іспанії отримала дивіденди від Політики згуртування 2007–2013 рр. Крім цього, Іспанія значною мірою виграла від «спеціальних додатків», зроблених на завершальних стадіях узгодження. Транзитну підтримку було збільшено до 3250 млн євро, додаткові 2000 млн євро надано в рамках ЄФРР для посилення науково-дослідних робіт. Канарські острови, з огляду на невигідне територіальне положення, отримали понад 535 млн євро зовнішнього фінансування, а Сеута та Мелілья – 50 млн євро.

Але, все-таки, через зниження асигнувань із Брюсселя лише чотири регіони (Галісія, Кастилія-Ла-Манча, Екстремадура та Андалусія) зберегли статус регіону повної конвергенції. Чотири інші стали регіонами поступової відмови від цієї політики (Астурія, Мурсія, Сеута та Мелілья), два регіони увійшли до брюссельського пулу, оскільки їх показники ВВП наближалися до аналогічних показників інших регіонів ЄС-15 (Кастилія і Леон і Валенсія). Канарські острови підпали під третій аспект політики згуртування завдяки статусу найвіддаленішого регіону.

Ураховуючи фактичні виділення коштів для кожного регіону в період 2000–2006 рр., теоретичні зниження для постійних регіонів конвергенції, таких як Екстремадура, Галісія, Кастилія-Ла-Манча та Галісія становили близько 35–40 %, тоді як скорочення в Андалусії дорівнювали близько 15 % через значно нижчий фактичний розподіл у 2000–2006 рр. Серед тих регіонів, які втратили статус повної конвергенції, можна виділити дві групи:

- ті, де зниження коливалося від 50 до майже 60 % – Сеута та Мелілья, Канарські острови, Валенсія та Мурсія;

- ті, в яких спостерігалося зниження на 70 до 75 % – Астурія, Кастилія і Леон та Кантабрія – в основному через значно більший фактичний розподіл у 2000–2006 рр. [7].

Натомість провінції, які є базовими одиницями для NUTS 3, автономних співтовариств Країни Басків (Алава, Гілускоа, Біская), Наварри (Наварра), Ла-Ріохи (Ла-Ріоха), Арагону (Уеска, Сарагоса, Теруель), Каталонії (Барселона, Жирона, Таррагона, Льєйда), Балеар (Балеарські острови), Мадриду (Мадрид) за класифікацією цього етапу проведення політики згуртування належали до регіонів із близьким до середньоєвропейського ВВП на душу населення й під цю політику не потрапили [13].

Отже, протягом цього етапу лише території з 6 % населення виявилися отримувачами коштів ЄС у рамках політики конвергенції. Оскільки цей етап співпав зі світовою фінансовою кризою, то це викликало скорочення інших дотацій ЄС. Також через відмову американських банків надавати кредити банкам ЄС скоротилися можливості кредитування підприємців (як наявних, так і потенційних) Королівства для провадження / відкриття своєї справи. У результаті зросло безробіття. Зокрема, 56 % іспанців молодше 25 р. не мали роботи. Додаткові труднощі породжувала не диверсифікованість іспанської

економіки, для якої ключовими галузями були рибальство і тваринництво, автомобілебудування й туризм. Так, за даними 2008 р. 17 % ВВП Андалусії, Канарських і Балеарських островів створювалося в туристичній галузі. Принагідно слід зауважити, що туристична галузь є сферою середнього технологічного рівня, тому темпи економічного зростання «туристичних» регіонів об'єктивно є нижчими, ніж у регіонах із багатогалузевою економікою [15; 19].

На 2014–2020 рр. регіональна політика ЄС зазнала певних змін. Якщо для попереднього періоду критерієм виділення регіонів виступала сутність політики Брюсселя, то для нового періоду була впроваджена класифікація регіонів, тобто фактично маркером поділу став рівень економічного розвитку території. Зважаючи на цей принцип, регіони розподіляли таким чином [25]:

- менш розвинуті – з рівнем ВВП до 75 % середнього по ЄС;
- перехідні, в яких ВВП становив від 75 до 90 % від середньоєвропейського;
- більш розвинені – з рівнем ВВП від 90 % середнього по євроспільноті.

Протягом цього періоду регіональну політику реалізовували через три основні фонди [10]:

1) Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР), який спрямований на зменшення економічних і соціальних дисбалансів між регіонами ЄС. Його інвестиції зосереджені на підтримці інновацій і досліджень, малих і середніх підприємств, цифрових можливостей для людей і бізнесу, а також економіки з низьким умістом вуглецю;

2) Фонд згуртування (ФЗ), що скерований на допомогу біднішим державам-членам. Наразі право на участь у цьому фонді мають Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Естонія, Греція, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина та Словенія;

3) Європейський соціальний фонд (ЄСФ), який виділяє кошти на допомогу людям, які опинилися на межі бідності, шляхом розширення можливостей освіти, навчання та працевлаштування в усьому Союзі.

Фонд згуртування стосувався протягом зазначеного етапу, крім нових членів ЄС, лише Греції й Португалії. Відтак важливого значення для Іспанії набувають два спеціальних фонди: Європейський аграрний фонд для розвитку сільських районів і Європейський морський фонд та фонд рибальства. Об'єднавши спеціальні фонди (радше приєднавши кошти другого до першого під абревіатурою «ЄАФ»), ми отримаємо таку картину лідерства автономних регіонів по трьох джерелах фінансування ЄС: ЄСФ, ЄФРР і ЄАФ.

Як видно з рис. 3, до всіх трьох кластерів входять Андалузія (26,3, 26,8 і 13,1 %), Галісія (11,3, 9,8 і 12 %) й Естремадура (8,2, 9,6 і 11,4 %). Різноманітність програм фондів ЄС дає можливість входити до числа найбільш значущих споживачів коштів європейського бюджету навіть високорозвиненим Мадриду (12,5 % у ЄФРР) й Каталонії (13,2 % у ЄСФ та 9 % у ЄФРР).

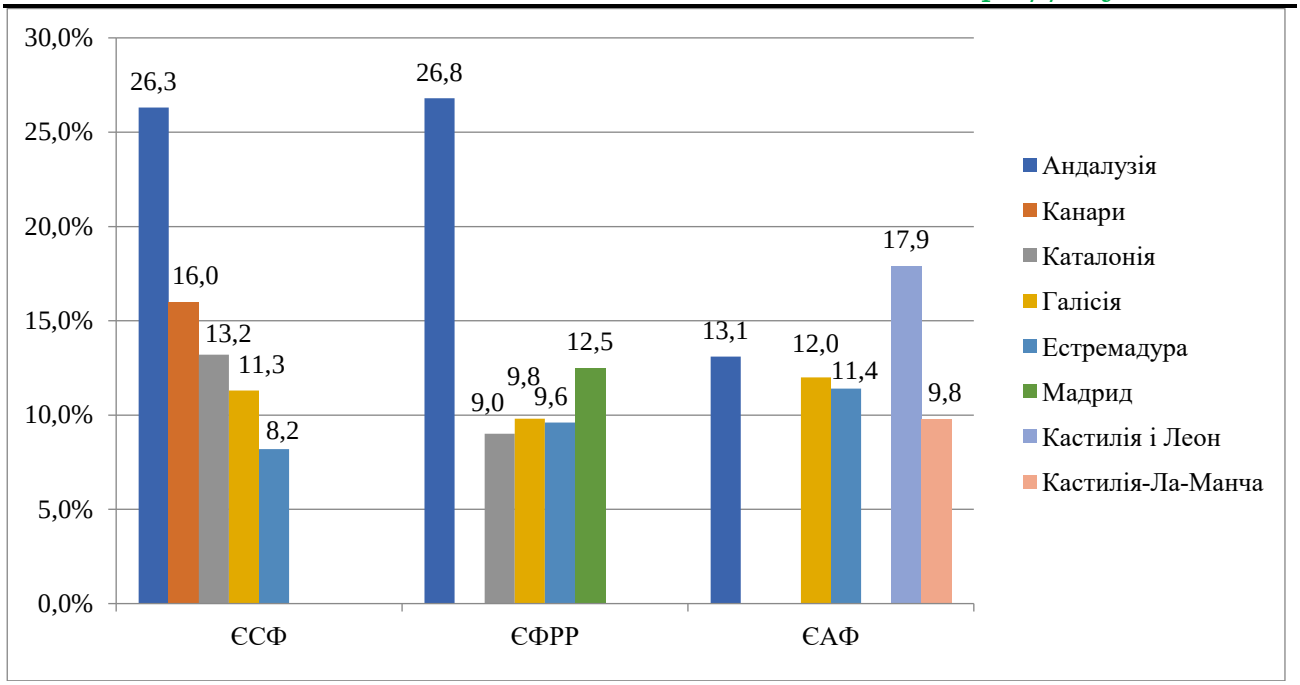

Рис. 3. Лідери серед автономних співтовариств з отримання коштів від фондів ЄС політики згуртування (у відсотках до загальнодержавного 100 % показника)

Джерело: складено автором на основі [14, 5–6].

Для цього етапу Єврокомісія віднесла до менш розвинених регіонів Іспанії лише Екстремадуру; перехідними економіками були визнані Андалусія, Канарські острови, Кастилія-Ла-Манча, Мелілья та Мурсія. Інші регіони Королівства належали до більш розвинених. Зіставлення європейських надходжень у рамках регіональної політики щодо загального числа населення дозволяє визначити чотирьох найбільших адресатів європейських коштів: Екстремадура, Канари, Андалусія, Мурсія. Екстремадура за цей час отримала 2 з 28,6 млрд євро, виділених Брюсселем. На Андалусію, Мурсію, Канарські острови і Мелілью припало 13,4 млрд євро [14; 5].

Принагідно слід відзначити, що, попри наявність багаторівневої регіональної політики, Іспанії поки не вдалося досягти балансу між автономними співтовариствами в основних макроекономічних показниках. Сеута й Мелілья, що є іспанськими анклавами на території Марокко, страждають від сильного засилля іммігрантів. Останнє не дозволяє їм вибратися з «економічного дна» Королівства. Натомість, Екстремадура, Кастилія-Ла-Манча, Мурсія, а також значною мірою Андалусія, Астурія, Галісія, як і раніше, характеризуються поєднанням бідності й низьких темпів економічного зростання [18, с. 67].

Важливим напрямом європейської політики згуртування в Іспанії був стійкий міський розвиток. Лише два регіони з початку 2000-х рр. в Іспанії мали власний ресурс для міського розвитку – Країна Басків і Каталонія. Всі інші регіони відповідні програми субсидіювали за рахунок європейських фондів [12].

Саме протягом 2014–2020 р. значення регіональних акторів в Іспанському Королівстві істотно зросло. Це спостерігалося на політичному рівні й було представлено третьою хвилею «нової політики», що призвела до руйнування недосконалої двопартійності й посилення нових (лівих чи правих) партій: PODEMOS, VOX. З іншого боку, зросло значення регіональних партій (баскських, каталонських, галісійських та ін.) і навіть виявилися тенденції підвищеної активності окремих провінцій у складі автономних співтовариств: Теруель в Арагоні, Сорія в Кастилії і Ліоні, які зазнають депопуляції, названої на загальнонаціональному рівні «España Vaciada» [17].

Для прикладу, в березні 2007 р. у результаті угоди між Міністерством економіки і фінансів та Генеральною радою Арагону був сформований фонд Теруель. Його завданням стали інвестиції в провінцію Теруель, а щорічний бюджет становив 60 млн євро. Для цієї провінції притаманні проблеми демографічного характеру: старіння населення, низька його щільність, малолюдність населених пунктів. Отже, перед нами приклад, коли регіон рівня NUTS 2 не є бенефіціарієм фондів регіональної політики, а провінція (регіон NUTS 3) є [26].

Регіональна політика 2021–2027 рр. передбачає реалізацію п’яти тематичних цілей [8, с. 11–12; 3]:

- розумніша Європа за рахунок інновацій, цифровізації, зміни економіки та підтримки малого й середнього підприємництва;
- більш зелена Європа з меншими викидами вуглецю згідно з Паризькою угодою, значними інвестиціями у відновлювальні джерела та боротьбою зі зміною клімату;
- тісніше об’єднання Європи внаслідок розбудови транспортної та цифрової мережі;
- більш соціальна Європа, яка виконує цілі Європейської хартії соціальних прав і підтримки якісних робочих місць, освіти та рівного доступу до медичних послуг;
- зближення громадян країн ЄС шляхом підтримки стратегії розвитку та сталого міського розвитку для всього об’єднання.

Згідно з програмою справедливого переходу на період 2021–2027 рр. допомогу надаватимуть регіонам, що зазнали найбільшого впливу від поточної відмови з використання вугілля в Іспанії [27]. Програма покликана принести користь таким регіонам як Астурія, Андалусія (провінції Альмерія, Кадіс, Кордова), Галісія (провінція Ла-Корунья), Арагон (провінція Теруель) та ряд інших. Вкладатимуть кошти також для розробки проєктів сталого туризму й збереження культурної спадщини. Фінанси отримають й окремі сільські муніципалітети, ситуація в яких буде залежати від закриття ТЕС чи гірничорудних виробництв. Особливого значення набудуть перехід на відновлювальні джерела енергії, реконструкція житла та стійка мобільність [28].

Journal of Innovations and Sustainability
ISSN 2367-8151
2024, Vol. 8, No. 3
https://is-journal.com

Розподіл коштів по державах-членах відбувався з урахуванням рівня ВВП на душу населення, а також рівня територіальної нерівності. Рейтинг показує, що для Польщі виділено 64,4 млрд євро, далі йдуть Італія з 38,6, Іспанія з 34 та Румунія з 27,2 млрд євро. Нова концепція політики згуртування, все-таки, виявилися корисною для Іспанії. Приріст дотацій із Брюсселя в Королівство порівняно з періодом 2014–2020 рр. становить 5 % [8, с. 13–14; 3].

Об'єктами європейської регіональної політики під час цього етапу залишалися ті ж територіальні одиниці рівня NUTS 2, показник ВВП на душу населення яких відносно до середньоєвропейського залишався найнижчим. На початок шостого етапу політики згуртування для Екстремадури цей показник становив 66,67 %, Мелільї – 67,00 %, Андалусії – 68,33 %, Кастилії-Ла-Манчі – 72,33 %, Сеути – 72,67 % [29]. Згідно з моніторингом Європейської комісії лише Естремадура входить до числа найменш розвинених регіонів Королівства. Андалусія, Канарські острови, Кастилія-Ла-Манча, Мурсія та Мелілья належать до перехідних регіонів. Для прикладу, в Андалусії ключовими аспектами регіональної політики є боротьба з бідністю та модернізація ринку праці, на Канарських островів – збереження довкілля та розвиток туризму, в Мелільї – запуск хабу з технологічного розвитку інноваційних підприємств [30].

Перші роки реалізації зазначеної політики продемонстрували поступове відставання цього показника від середньоєвропейського (табл. 1).

Таблиця 1

ВВП на душу населення Королівства Іспанія за регіонами, євро

Регіони Іспанії	ВВП на душу населення, 2022 р.	У % до відповідного показника в ЄС–27	Регіони Іспанії	ВВП на душу населення, 2022 р.	У % до відповідного показника в ЄС–27
Мадрид	38435	108,5	Галісія	25906	73,1
Країна Басків	35832	101,0	Астурія	25675	72,5
Наварра	33798	95,4	Валенсія	24473	69,0
Каталонія	32550	91,85	Мурсія	23197	65,5
Арагон	31051	87,6	Сеута	23073	65,1
Балеарські острови	29603	83,5	Кастилія-Ла-Манча	22574	63,7
Ла-Ріоха	29579	83,5	Канарські острови	22303	62,9
Вся Іспанія	28162	79,5	Естремадура	21343	60,3
Кастилія і Леон	26992	76,2	Андалузія	21091	59,5
Кантабрія	26167	73,8	Мелілья	20698	58,4

Джерело: складено автором на основі [31].

Разом із тим, для регіональної політики на національному рівні залишаються актуальними такі недоліки [32, с. 96, 162, 222]:

- отримання автономного статусу для Ла-Ріохи, Кантабрії і Мадриду. А вони могли відігравати роль територій росту для Кастилії і Леону та Кастилії-Ла-Манчі;

- наявність форальних привілеїв (фуерос) у Країни Басків і Наварри;

- децентралізація, внаслідок якої чимало інструментів регіональної політики передавалися на регіональний рівень.

З іспанського досвіду виникають підстави для розгляду актуальності таких політичних рекомендацій.

По-перше, європейська політика згуртування продемонструвала залежність ефективності її проведення від величини територіально-адміністративної одиниці застосування. Як наслідок, відбувається поступовий перехід від рівня NUTS-2 до рівня NUTS-3.

По-друге, дедалі більшого значення набувають цільові направлення коштів у розвиток відтворювальних джерел отримання енергії, чистоту довкілля та розбудову туристичної інфраструктури. Це сприяє збільшенню приватних інвестицій у ці сектори та концентрує увагу регіональних влад на сприянні їх удосконаленню.

По-третє, акцент Брюсселя на показникові вирівнювання європейських регіонів є достатньо ефективним, але не універсальним механізмом досягнення європейських соціальних й економічних стандартів. Як показує практика Іспанського Королівства (приклад Естремадури, Мелільї, Сеути), така політика може й не досягати бажаних цілей і вимагає корегування, насамперед у контексті зміщення центру регіональної політики на місця, зберігаючи важливу роль різноманітних фондів ЄС.

Як показує еволюція політики згуртування ЄС, відбувається постійне її уточнення з ініціативи різних владних інститутів ЄС, а Іспанське Королівство створило своєрідний виклик для такої політики, оскільки в межах однієї державної юрисдикції поєднує різнорівневі за соціальним і економічним статусом регіони.

Висновки. У цьому дослідженні встановлено результати проведення регіональної політики або політики згуртування ЄС в Іспанії, визначено її еволюцію протягом 1989–2024 рр. За весь час проведення ЄС політики згуртування щодо Королівства Іспанія можна відзначити такі тенденції. Завдання, яке ставилося цією політикою, – економічне й соціальне вирівнювання регіонів, було вирішене частково з огляду на сильну диференціацію автономних співтовариств у рівнях економічного розвитку. Із цього погляду серед старих членів ЄС Іспанія за контрастністю регіональних економічних показників мала лише одного «конкурента» – Італію. Це, з одного боку, ставило як перед Брюсселем, так і Мадридом, складне до вирішення завдання – збалансувати й нівелювати регіональні відмінності, з іншого боку, представляло з Королівства надзвичайно «вдячний» об’єкт для практичної перевірки ефективності регіональної політики ЄС і проведення різнопланових наукових досліджень. Саме регіони Іспанії значною мірою стали творчою лабораторією для здійснення цієї політики Брюсселя, спонукаючи до її вдосконалення. Строкатість (економічна, етнічна, інфраструктурна тощо) Королівства відіграла важливу роль до появи територіально-статистичної

класифікації Євростата, яка полягала в поділі регіонів на одиниці NUTS 1, 2, 3. Ця класифікація дозволила уникнути Брюсселю уніфікованого підходу до територій країн-членів. Прийняття як головного інструмента верифікації територій показника ВВП на душу населення не вичерпало механізмів впливу визначення сум, скерованих на вирівнювання територій. Сприяла продовженню подолання відставання фінансова допомога, що виділяли для регіонів, які демонстрували стійку динаміку наближення до середньоєвропейського показника ВВП на одну особу. Важливе значення надавалося й надається територіальному положенню певного регіону, яке є невигідним з пункту бачення реалізації міжрегіонального чи транскордонного співробітництва. Для останніх етапів проведення політики згуртування притаманне акцентування на інфраструктурних проєктах, що мають значне соціальне значення: сталий міський розвиток, розширення туристичних можливостей, «зелений» перехід, цифровізація соціального середовища, покращення стану довкілля, рівний доступ до освіти й медичних послуг тощо. Як наслідок, дедалі більшого значення стали набувати приватні, громадські й територіальні ініціативи, що істотно впливали розподіл коштів, виділених ЄС для регіональних потреб. Політика згуртування в Королівстві зіштовхується і з певними перешкодами, закладеними в недосконалому територіально-адміністративному устрої. Усе це сприяє корекції згаданої політики Брюсселя щодо регіонів ЄС.

Виконане дослідження обмежується встановленням загальних тенденцій та аналізом процесу еволюції проведення ЄС політики згуртування в межах Іспанії. Отримані результати дають можливість унаочнити картину розвитку регіональної політики Брюсселя в піренейському королівстві з урахуванням її хронологічних етапів з їх особливостями й відмінностями. Разом із тим, без покрокового дослідження окремих регіонів Королівства рівня NUTS-2 і NUTS-3 неможливо повноцінно й ґрунтовно вивчити поставлену проблему. Саме в цьому напрямі полягає перспектива подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Куриляк М. Еволюція концепції «Європи регіонів» у рамках регіональної політики ЄС. *Економічний вісник Донбасу.* 2018. № 2 (52). С. 60–67. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/140685/10-Kurylyak.pdf?sequence=1.

2. Зінчук Т., Куцмус Н. Політика згуртування ЄС: задум, еволюція, критика. *Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка.* 2020. Вип. 825. С. 3–11. URL: https://www.researchgate.net/publication/349748867.

3. Лукач Н. Європейська політика згуртування в XXI ст.: орієнтири та досвід для України. *Політикус.* 2021. № 5. С. 107–113. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-5.18.

4. Федулова Л., Ємельяненко Л. Адаптація принципів нової регіональної політики ЄС в стратегічному курсі регіонального розвитку України. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8335.

5. Давимука С., Куйбіда В., Федулова Л. Тенденції розвитку нової регіональної політики країн-членів Європейського Союзу. *Регіональна економіка.* 2019. № 1. С. 76–87. URL: https://re.gov.ua/re201901/re201901_076_DavymukaSA,KuybidaVS,FedulovaLI.pdf.

6. Краснопольська Т. Регіональна політика ЄС: можливості використання досвіду для України. *Політичне життя.* 2016. № 6. С. 81–86. URL: https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/3100.

7. Yuill D., Mendez C., Wishlade F. EU cohesion policy 2007–13 & the implications for Spain: who gets what, when and how? *European Policy Research Paper No. 59*. European Policies Research Centre, 2006. 74 p. URL: https://strathprints.strath.ac.uk/7800/6/strathprints007800.pdf.

8. Antonescu D. New cohesion and regional policy in 2021–2027 period. *MPRA Paper No. 98122*. Institute of National Economy Romanian Academy, 2020. 21 p. URL: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/98122.

9. Bacthler J., Mendez C., Wishlade F. Reforming the MFF and cohesion policy 2021–27: pragmatic drift or paradigmatic shift? *European Policy Research Paper No. 107*. University of Strathclyde Publishing, 2019. 64 p. URL: https://eprc-strath.org/wp-content/uploads/2021/10/EPRP-107-Reforming-MFF-and-Cohesion-Policy-2021-27.pdf.

10. Cretu C. A Europe of the regions – what is EU regional policy? URL: https://hum.port.ac.uk/europeanstudieshub/learning/module-3-governance-in-a-multi-level-europe/a-europe-of-the-regions-what-is-eu-regional-policy.

11. Eissel D. The European Union's role in regional, social, and economic integration. *ADBI Working Paper 1102*. Tokyo: Asian Development Bank Institute, 2020. 14 p. URL: https://www.adb.org/publications/european-union-role-regional-social-economic-integration.

12. Mendez C., van der Zwet A., Borkowska-Waszak S. Rescaling urban development policy in the EU: the impact of integrated place-based approaches in cohesion policy. *Regional Studies*. 2021. Vol. 55. No. 6. Pp. 1154–1165. https://doi.org/10.1080/00343404.2021.1891215.

13. Crescenzi R., Giua M. One or many cohesion policies of the European Union? On the differential economic impacts of cohesion policy across member states. *Regional Studies*. 2020. Vol. 54. No. 1. Pp. 10–20. https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1665174.

14. Mugambi P. Blanco M. Ogachi D. Ferasso M. et al. Analysis of the regional efficiency of European funds in Spain from the perspective of renewable energy production: the regional dimension. *International Journal of Environmental and Public Health*. 2021. Vol. 18. No. 9. 4553. https://doi.org/10.3390/ijerph18094553.

15. Albertos-Puebla J. M. Trayectorias económicas de las regiones Españolas en un escenario post-crisis: efectos de vecindad, especialización y aglomeración. *Revista de Estudios Andaluces*. 2019. No. 38. Pp. 8–27. https://doi.org/10.12795/rea.2019.i38.01.

16. Solano D. Spain: a key player in the European economy. URL: https://market-insights.upply.com/en/spain-a-key-player-in-the-european-economy.

17. Pazos-Vidal S. "Emptied Spain" and the limits of domestic and EU territorial mobilisation "España Vaciada" e os límites da mobilización territorial en España e na UE. *Revista Galega de Economía*. 2022. Vol. 31. No. 2. Pp. 1–28. https://doi.org/10.15304/rge.31.2.8365.

18. Moreno Fuentes F. J., Bruquetas Callejo M. Immigration and the welfare state in Spain. Social Studies Collection No. 31. Barcelona: "La Caixa" Welfare Projects, 2011. 193 p. URL: https://documentation.lastradainternational.org/lsidocs/immigration%20and%20welfare%20in%20spain.pdf.

19. Casula M. Economic growth and cohesion policy implementation in Italy and Spain. Institutions, strategic choices, administrative change. Cham: Palgrave Macmillan, 2020. 282 p. https://doi.org/10.1007/978-3-030-36998-9.

20. Hippe R., Jakubowski M., Araůjo L. Regional inequalities in PISA: the case of Italy and Spain. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. 48 p. https://doi.org/10.2760/495702.

21. European Union Politics; ed. M. Cini, 2nd ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2007. 496 p.

22. Annual EU budget payments made by fund to a NUTS-2 region. URL: https://cohesiondata.ec.europa.eu/Other/Historic-EU-payments-regionalised-and-modelled/tc55-7ysv.

23. Cohesion policy legislation 2014–2020. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/legislation-and-guidance/regulations/2014-2020_en.

24. Garsia-Tabuenca A., Crespo-Espert J. L., Cuadrado-Roura J. Entrepreneurship creative industries and regional dynamics in Spain. *The Annals of Regional Science*. 2011. Vol. 47. No. 3. Pp. 659–663. https://doi.org/10.1007/s00168-010-0376-6.

25. An overview of spatial policy in Asian and European Countries. URL: https://www.mlit.go.jp/kokudokeikaku/international/spw/general/eu/index_e.html.

26. EU cohesion policy: almost € 869 million for a just climate transition in Spain. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/22-12-2022-eu-cohesion-policy-almost-eur-869-million-for-a-just-climate-transition-in-spain_en.

27. Regional policy ESF+ Andalucia. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/es/2021es05sfpr005_en.

28. Pluri-regional programme Spain ERDF 2021–2027. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/es/2021es16rfpr001_en.

29. SA_100859. Regional aid map for Spain (1 January 2022 – 31 December 2027). URL: https://competition-cases.ec.europa.eu/cases/SA.100859.

30. 2021–2027 Cohesion policy EU budget allocations. URL: https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-EU-allocations-availablefor-programming/2w8s-ci3y.

31. Spanish Regional Accounts Regional. Gross Domestic Product. 2020–2022 Series. Income accounts of the household sector. 2020–2021 Series. URL: https://www.ine.es/en/prensa/cre_2022_en.pdf.

32. Spain: a country study; ed. E. Solsten, S. W. Meditz. 2nd ed. Washington: Federal Research Division, Library of Congress, 1990. 406 p. URL: https://www.marines.mil/portals/1/Publications/Spain%20Study_1.pdf.

References

1. Kuryliak, M. (2018). Evolution of the concept of "Europe of the Regions" within the framework of the EU regional policy. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, 2(52), 60–67. Available at: http://dspace.nbuv.gov.ua/ bitstream/handle/ 123456789/140685/10-Kurylyak.pdf?sequence=1.

2. Zinchuk, T., & Kutsmus, N. (2020). EU cohesion policy: design, evolution and critics. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Ekonomika*, 825, 3–11. Available at: https://www.researchgate.net/publication/349748867.

3. Lukach, N. (2021). European regional policy of the XXI century: guidelines and experience for Ukraine. *Politykus*, 5, 107–113. https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-5.18.

4. Fedulova, L., & Yemelianenko, L. (2020). Adaptation of new regional policy principles of EU in strategic course of regional development of Ukraine. *Efektyvna ekonomika*, 11. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8335.

5. Davymuka, S., Kuibida, V., & Fedulova, L. (2019). Trends of new regional policy development in EU member states. *Regional Economy*, 1, 76–87. Available at: https://re.gov.ua/re201901/re201901_076_DavymukaSA,KuybidaVS,FedulovaLI.pdf.

6. Krasnopolska, T. (2016). Regional policy of EU: possibilities of experience for Ukraine. *Political Life*, 6, 81–86. Available at: https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/3100.

7. Yuill, D., Mendez, C., & Wishlade, F. (2006). EU cohesion policy 2007–13 & the implications for Spain: who gets what, when and how? *European Policy Research Paper No. 59*. European Policies Research Centre. Available at: https://strathprints.strath.ac.uk/7800/6/strathprints007800.pdf.

8. Antonescu, D. (2020). New cohesion and regional policy in 2021–2027 period. *MPRA Paper No. 98122*. Institute of National Economy Romanian Academy. Available at: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/98122.

9. Bacthler, J., Mendez, C., & Wishlade, F. (2019). Reforming the MFF and Cohesion Policy 2021–27: pragmatic drift or paradigmatic shift? *European Policy Research Paper No. 107*. University of Strathclyde Publishing. Available at: https://eprc-strath.org/wp-content/uploads/2021/10/EPRP-107-Reforming-MFF-and-Cohesion-Policy-2021-27.pdf.

10. Cretu, C. (2014). A Europe of the regions – what is EU regional policy? Available at: https://hum.port.ac.uk/europeanstudieshub/learning/module-3-governance-in-a-multi-level-europe/a-europe-of-the-regions-what-is-eu-regional-policy.

11. Eissel, D. (2020). The European Union's role in regional, social, and economic integration. *ADBI Working Paper 1102*. Tokyo, Asian Development Bank Institute. Available at: https://www.adb.org/publications/european-union-role-regional-social-economic-integration.

12. Mendez, C., van der Zwet, A., & Borkowska-Waszak, S. (2021). Rescaling urban development policy in the EU: the impact of integrated place-based approaches in cohesion policy. *Regional Studies*, 55(6), 1154–1165. https://doi.org/10.1080/00343404.2021.1891215.

13. Crescenzi, R., & Giua, M. (2020). One or many cohesion policies of the European Union? On the differential economic impacts of cohesion policy across member states. *Regional Studies*, 54(1), 10–20. https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1665174.

14. Mugambi, P., Blanco, M., Ogachi, D., Ferasso, M., & Bares, L. (2021). Analysis of the regional efficiency of European funds in Spain from the perspective of renewable energy production: the regional dimension. *International Journal of Environmental and Public Health*, 18(9), 4553. https://doi.org/10.3390/ijerph18094553.

15. Albertos-Puebla, J. M. (2019). Trayectorias económicas de las regiones Españolas en un Escenario post-crisis: efectos de vecindad, especialización y aglomeración. *Revista de Estudios Andaluces*, 38, 8–27. https://doi.org/10.12795/rea.2019.i38.01.

16. Solano, D. (2022). Spain: a key player in the European economy. Available at: https://market-insights.upply.com/en/spain-a-key-player-in-the-european-economy.

17. Pazos-Vidal, S. (2022). "Emptied Spain" and the limits of domestic and EU territorial mobilisation "España Vaciada" e os límites da mobilización territorial en España e na UE. *Revista Galega de Economía*, 31(2), 1–28. https://doi.org/10.15304/rge.31.2.8365.

18. Moreno Fuentes, F. J., & Bruquetas Callejo, M. (2011). Immigration and the welfare state in Spain. Social Studies Collection No. 31. Barcelona: "La Caixa" Welfare Projects. Available at: https://documentation.lastradainternational.org/lsidocs/immigration%20and%20welfare%20in%20spain.pdf.

19. Casula, M. (2020). Economic growth and cohesion policy implementation in Italy and Spain. Institutions, strategic choices, administrative change. Cham, Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-36998-9.

20. Hippe, R., Jakubowski, M., & Araůjo, L. (2018). Regional inequalities in PISA: the case of Italy and Spain. Luxembourg, Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2760/495702.

21. Cini, M. (Ed.) (2007). European Union Politics, 2nd ed. Oxford, New York, Oxford University Press.

22. Annual EU budzet payments made by fund to a NUTS-2 region (n.d.). Available at: https://cohesiondata.ec.europa.eu/Other/Historic-EU-payments-regionalised-and-modelled/tc55-7ysv.

23. Cohesion policy legislation 2014–2020. Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/legislation-and-guidance/regulations/2014-2020_en.

24. Garsia-Tabuenca, A., Crespo-Espert, J. L., & Cuadrado-Roura, J. (2011). Entrepreneurship creative industries and regional dynamics in Spain. *The Annals of Regional Science*, 47(3), 659–663. https://doi.org/10.1007/s00168-010-0376-6.

25. An overview of spatial policy in Asian and European Countries (2021). Available at: https://www.mlit.go.jp/kokudokeikaku/international/spw/general/eu/index_e.html.

26. European Commission (2022). EU cohesion policy: almost € 869 million for a just climate transition in Spain. Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/22-12-2022-eu-cohesion-policy-almost-eur-869-million-for-a-just-climate-transition-in-spain_en.

27. European Commission (n.d.). Regional policy ESF+ Andalucia. Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/es/2021es05sfpr005_en.

28. European Commission (n.d.). Pluri-regional programme Spain ERDF 2021–2027. Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/es/2021es16rfpr001_en.

29. SA_100859. Regional aid map for Spain (1 January 2022 – 31 December 2027). Available at: https://competition-cases.ec.europa.eu/cases/SA.100859.

30. 2021–2027 Cohesion policy EU budget allocations. Available at: https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-EU-allocations-availablefor-programming/2w8s-ci3y.

31. Spanish Regional Accounts Regional. Gross Domestic Product. 2020–2022 Series. Income accounts of the household sector. 2020–2021 Series. Available at: https://www.ine.es/en/prensa/cre_2022_en.pdf.

32. Solsten, E., & Meditz, S. W. (1990). Spain: a country study, 2nd ed. Washington, Federal Research Division, Library of Congress. Available at: https://www.marines.mil/portals/1/Publications/Spain%20Study_1.pdf.